

REFUGEE PROTECTION

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ:
ΟΔΗΓΟΣ
ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

UNHCR

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ: ΟΔΗΓΟΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

*“Κάθε άτομο που καταδιώκεται
έχει το δικαίωμα να ζητά άσυλο
και να του παρέχεται άσυλο
σε άλλες χώρες.”*

Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Άρθρο 14 (1)

Αιτών άσυλο

Κάθε πρόσωπο του οποίου το αίτημα για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα δεν έχει κριθεί οριστικά από τις αρμόδιες αρχές της χώρας ασύλου.

Αμνηστία

Νομική εγγύηση με την οποία εξαιρούνται ένα πρόσωπο ή μια ομάδα προσώπων από την ευθύνη διάπραξης ποινικών ή πολιτικών εγκλημάτων. Ο σεβασμός της αμνηστίας και η ορθή εφαρμογή της προάγουν τον εθελοντικό επαναπατρισμό των προσφύγων.

Αναζήτηση

Στο προσφυγικό πλαίσιο, πρόκειται για την προσπάθεια εντοπισμού των μελών της οικογένειας ή του στενού περιβάλλοντος όσων υπάγονται στην προστασία της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες. Στο πλαίσιο των διαρκών λύσεων η αναζήτηση μπορεί να έχει ως στόχο την οικογενειακή συνένωση ή απλά τη διευκόλυνση της επικοινωνίας των μελών της οικογένειας. Η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού αποτελεί την Κεντρική Αρχή Αναζητήσεων με ειδική αρμοδιότητα σε αυτόν τον τομέα.

Ανήλικοι

Είναι όσοι δεν έχουν ενηλικιωθεί και άρα δεν έχουν πλήρη δικαιωπρακτική ικανότητα. Ο όρος περιλαμβάνει και τους εφήβους. Σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού «παιδί» είναι κάθε ανθρωπινό μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός αν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία. Στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού οι όροι «παιδί» και «ανήλικος» είναι ισοδύναμοι.

Ανθρωπιστικό καθεστώς

Πρόκειται για καθεστώς που απολαμβάνουν οι αλλοδαποί στους οποίους η χώρα υποδοχής επιτρέπει την παραμονή, σύμφωνα με τις διατάξεις του εθνικού της δικαίου, για ανθρωπιστικούς λόγους. Το καθεστώς αυτό μπορεί να χορηγείται σε όσους δεν πληρούν τα κριτήρια αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Ανιθαγένεια

Είναι κατάσταση κατά την οποία κάποιος δεν θεωρείται πολίτης κάποιου κράτους, σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο.

Ανιθαγενής

Είναι καθένας που δεν θεωρείται πολίτης κάποιου κράτους σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο.

Απέλαση

Είναι η απομάκρυνση νόμιμα διαμένοντος αλλοδαπού από το έδαφος ενός κράτους με πρωτοβουλία των κυβερνητικών αρχών. Σύμφωνα με το άρθρο 32 της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων η εθνική ασφάλεια και η δημόσια τάξη είναι οι μόνοι λόγοι που επιτρέπουν την απέλαση ενός πρόσφυγα. Οι διαδικασίες έκδοσης της απόφα-

Απόρριψη στα σύνορα

σης απέλασης πρέπει να είναι δίκαιες και σωστές. Στον απειλούμενο με απέλαση πρόσφυγα πρέπει να παρέχεται εύλογος χρόνος για να διερευνήσει τις δυνατότητες νόμιμης εισδοχής σε κάποια άλλη χώρα. Στο προσφυγικό πλαίσιο είναι η άρνηση των αρμόδιων εθνικών αρχών της χώρας ασύλου να επιτρέψουν την είσοδο του αιτούντα άσυλο. Η απόρριψη στα σύνορα μπορεί να οδηγήσει σε παραβίαση της αρχής της μη επαναπροώθησης.

Αρχή της οικογενειακής ενότητας

Πρόκειται για αρχή που πραγματώνει την προστασία της οικογένειας ως φυσικής και θεμελιώδους μονάδας της κοινωνίας. Σύμφωνα με αυτήν την αρχή το καθεστώς του πρόσφυγα αναγνωρίζεται στον /στη σύζυγό του και στα εξαρτώμενα από αυτόν/ αυτήν μέλη. Όταν ο /η σύζυγος και τα εξαρτώμενα μέλη από αυτόν/ αυτήν μέλη αναγνωρίζονται πρόσφυγες κατ' εφαρμογή της αρχής της οικογενειακής συνένωσης απολαμβάνουν «παρακολουθηματικό καθεστώς».

Αρωγή / Βοήθεια

Πρόκειται για τη βοήθεια που παρέχεται για την αντιμετώπιση των υλικών και άλλων αναγκών όσων υπάγονται στην προστασία της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες. Μπορεί να περιλαμβάνει είδη διατροφής, ιατρικές προμήθειες, ρουχισμό, στέγη, σπόρους και εργαλεία καθώς και έργα υποδομής, όπως δρόμους και σχολεία. Η «ανθρωπιστική βοήθεια» αναφέρεται στη βοήθεια που παρέχεται από τις ανθρωπιστικές οργανώσεις για ανθρωπιστικούς λόγους (δηλαδή για μη πολιτικούς, μη εμπορικούς και μη στρατιωτικούς σκοπούς). Στο έργο της Ύπατης Αρμοστείας η παροχή βοήθειας παίζει καθοριστικό ρόλο αφού υποστηρίζει και συμπληρώνει τους στόχους της προστασίας των προσφύγων.

Άσυλο:

Πρόκειται για θεσμό που διασφαλίζει την προστασία των αλλοδαπών που καταφεύγουν στο κράτος ασύλου επειδή φοβούνται τις διώξεις ή κινδυνεύουν σοβαρά στη χώρα καταγωγής τους ή προηγούμενης συνήθους διαμονής τους. Πρόσφυγας είναι κάθε πρόσωπο στο οποίο χορηγείται άσυλο. Το άσυλο εμπεριέχει ποικίλα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένων της μη επαναπροώθησης, της νόμιμης παραμονής στην επικράτεια της χώρας ασύλου και διαφόρων ανθρωπίνων κριτηρίων μεταχείρισης.

Ασυνόδευτοι ανήλικοι

Είναι όσοι δεν έχουν ενηλικιωθεί και δεν συνοδεύονται από τους γονείς τους, τους επιτρόπους ή τους βασικούς υπεύθυνους για τη φροντίδα τους.

Ασφαλείς ζώνες

Είναι περιοχές, ζώνες ή εγκαταστάσεις που δημιουργούνται για την προστασία των αμάχων στη διάρκεια μιας ένοπλης σύγκρουσης. Οι όροι και οι προϋποθέσεις δημιουργίας τους διέπονται από το δίκαιο του πολέμου.

Βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης

Πρόκειται για φράση-κλειδί της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Περιλαμβάνει το υποκειμενικό στοιχείο (φόβος δίωξης) καθώς και το αντικειμενικό στοιχείο (ο φόβος πρέπει να είναι δικαιολογημένος και να στηρίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια). Σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 η δίωξη πρέπει να οφείλεται σε έναν από τους πέντε περιοριστικά απαριθμούμενους λόγους: φυλή, θρησκεία, εθνικότητα, συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα και πολιτικές πεποιθήσεις.

Βιώσιμες λύσεις

Είναι κάθε μέσο με το οποίο παύει ικανοποιητικά και σε μόνιμη βάση το καθεστώς των προσφύγων επιτρέποντάς τους να ζουν φυσιολογική ζωή. Η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες εφαρμόζει παραδοσιακά τρεις λύσεις: τον εθελοντικό επαναπατρισμό, την ενσωμάτωση στη χώρα ασύλου και τη μετεγκατάσταση.

Γυναίκες σε κίνδυνο

Πρόκειται για τις γυναίκες πρόσφυγες με ειδικές ανάγκες προστασίας, συμπεριλαμβανομένων όσων χρειάζονται μετεγκατάσταση σύμφωνα με τον ειδικότερο Κανονισμό Μετεγκατάστασης της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες.

Διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα

Είναι οι νομικές και διοικητικές διαδικασίες που εφαρμόζει η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες και/ ή τα κράτη προκειμένου να καθορίσουν εάν ο αιτών άσυλο πληροί τις προϋποθέσεις να αναγνωριστεί πρόσφυγας σύμφωνα με το εθνικό και το διεθνές δίκαιο.

Διακήρυξη της Καρθαγέννης για τους Πρόσφυγες

Πρόκειται για Διακήρυξη που υιοθετήθηκε από Συνέδριο Εμπειρογνομόνων της Αμερικής το Νοέμβριο του 1984. Η Διακήρυξη διευρύνει τον ορισμό του πρόσφυγα ο οποίος καλύπτει «... όσους διέφυγαν από τη χώρα τους επειδή η ζωή τους, η ασφάλειά τους ή η ελευθερία τους απειλούνταν από γενικευμένη βία, εξωτερική επιδρομή, εσωτερικές συγκρούσεις, μαζική παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή άλλες περιστάσεις που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη». Αν και η Διακήρυξη δεν είναι Συνθήκη οι διατάξεις της εφαρμόζονται στην αμερικανική ήπειρο και έχουν ενσωματωθεί στις εθνικές νομοθεσίες κάποιων κρατών.

Διακυβερνητική οργάνωση

Είναι κάθε οργάνωση που αποτελείται από κράτη. Διακυβερνητικές οργανώσεις είναι για παράδειγμα ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, ο Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας, ο Οργανισμός των Αμερικανικών Κρατών, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών.

Διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο (ή το δίκαιο των ένοπλων συρράξεων)

Πρόκειται για το σύνολο νόμων, κανονισμών και αρχών που διέπουν τις καταστάσεις των διεθνών ή μη διεθνών ένοπλων συγκρούσεων. Τα θεμελιώδη κείμενα του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου είναι οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949 και τα δύο Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα τους της 8ης Ιουνίου 1977. Σχεδόν όλα τα κράτη είναι συμβαλλόμενα μέρη στις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949.

Διεθνές εθιμικό δίκαιο

Πρόκειται για κανόνες δικαίου των οποίων η ισχύς απορρέει από τη σταθερή και ομοιόμορφη πρακτική των κρατών και όχι από την επίσημη υιοθέτησή τους με τη μορφή συνθηκών ή νόμων. Τα κράτη δημιουργούν διεθνές εθιμικό δίκαιο όταν στις μεταξύ τους σχέσεις ακολουθούν ορισμένη πρακτική με την πεποίθηση πως αυτή αποτελεί νόμιμη ενέργεια κατά το διεθνές δίκαιο.

Διεθνής προστασία των προσφύγων

Οι παρεμβάσεις των κρατών ή της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες για την προστασία των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο με στόχο τη διασφάλιση και την αναγνώριση των δικαιωμάτων τους, της ασφάλειάς τους και της ευημερίας τους κατά τα οριζόμενα στο διεθνές δίκαιο. Αυτές οι παρεμβάσεις αφορούν στην εγγύηση του σεβασμού της αρχής της μη επαναπροώθησης, στην εισδοχή των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων στην ασφάλεια, στην πρόσβαση σε δίκαιες διαδικασίες για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα, στα ανθρωπιστικά κριτήρια μεταχείρισης και στην εφαρμογή των βιώσιμων διαρκών λύσεων. Η Ύπατη Αρμοστεία είναι η μοναδική οργάνωση του συστήματος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στην οποία έχει ανατεθεί το έργο της προστασίας των προσφύγων.

Δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Είναι το σύνολο του διεθνούς εθιμικού δικαίου, των κειμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των εθνικών νομοθεσιών με το οποίο αναγνωρίζονται και προστατεύονται τα δικαιώματα του ανθρώπου. Το προσφυγικό δίκαιο και το δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου αλληλοσυμπληρώνονται.

Δικαιώματα του ανθρώπου

Είναι τα συμφωνημένα διεθνή πρότυπα που αναγνωρίζουν και προστατεύουν την αξιοπρέπεια και την ακεραιότητα κάθε ατόμου, χωρίς διακρίσεις. Τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν τμήμα του διεθνούς εθιμικού δικαίου και αποτυπώνονται σε διάφορα εθνικά, περιφερειακά και διεθνή νομικά έγγραφα που γενικότερα αποκαλούνται συμβάσεις προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι ο Χάρτης των Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και η Χάρτα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε. (που αποτελείται από την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα).

Δίωξη που οφείλεται στο γένος

Πρόκειται για τη δίωξη που έχει ως στόχο ή πλήττει δυσανάλογα ένα ιδιαίτερο γένος. Ανάλογα με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης η δίωξη αυτή μπορεί να δημιουργεί βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο που εμπίπτει στον ορισμό του «πρόσφυγα».

Εθελοντικός επαναπατριsmός

Πρόκειται για την επιστροφή των προσφύγων στη χώρα καταγωγής τους που στηρίζεται στην ελεύθερη απόφασή τους και αφού προηγουμένως έχουν ενημερωθεί έγκυρα και εμπειριστατωμένα για την κατάσταση που επικρατεί σε αυτήν. Ο εθελοντικός επαναπατριsmός μπορεί να είναι οργανωμένος (δηλαδή να υλοποιείται υπό την αιγίδα των ενδιαφερομένων κυβερνήσεων και της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες) ή αυθόρμητος (δηλαδή οι πρόσφυγες επιστρέφουν στην πατρίδα τους με ίδια μέσα χωρίς την άμεση και ενεργό εμπλοκή της Ύπατης Αρμοστείας και των ενδιαφερομένων κυβερνήσεων).

Εκτελεστική Επιτροπή του Ύπατου Αρμοστή του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες

Πρόκειται για την Επιτροπή που έργο της είναι να συμβουλευεί τον Ύπατο Αρμοστή κατά την ενάσκηση των καθηκόντων του. Από την 1η Μαΐου 2002 στην Εκτελεστική Επιτροπή συμμετέχουν οι αντιπρόσωποι 61 κρατών τα οποία έχουν επιδείξει ενδιαφέρον για τα θέματα των προσφύγων και XX κρατών που έχουν το καθεστώς του παρατηρητή. Καθεστώς παρατηρητή στην Εκτελεστική Επιτροπή έχουν και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις.

Εναλλακτική του ασύλου λύση εντός της χώρας καταγωγής (ή «αρχή της μετεγκατάστασης»)

Πρόκειται για τον ορισμό μιας πραγματικής κατάστασης σύμφωνα με την οποία ο αιτών άσυλο μπορεί να αποφύγει τη δίωξη στη χώρα καταγωγής του μετεγκαθιστάμενος σε άλλη περιοχή της. Η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες δεν υποστηρίζει αυτόν τον όρο καθώς συχνά εφαρμόζεται για να περιορίσει την πρόσβαση

**Εντολή της Ύπατης
Αρμοστείας
του Ο.Η.Ε.
για τους
Πρόσφυγες**

στη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα ή για να απορριφθεί το αίτημα αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα. Κατά την Ύπατη Αρμοστεία η δυνατότητα της εσωτερικής μετεγκατάστασης είναι αποφασιστικής σημασίας για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα μόνον σε περιορισμένο αριθμό περιπτώσεων. Αλλά ακόμα και σ' αυτές η εφαρμογή του εξαρτάται από την αξιολόγηση όλων των επιμέρους στοιχείων του αιτήματος ασύλου.

Περιλαμβάνει το ρόλο και τις αρμοδιότητες της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες όπως ορίζονται στο Καταστατικό της οργάνωσης και έχουν αναπτυχθεί με τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. Σύμφωνα με το Καταστατικό η εντολή της Ύπατης Αρμοστείας περιλαμβάνει την προστασία των προσφύγων, την παροχή βοήθειας και την αναζήτηση λύσεων στα προβλήματά τους. Σύμφωνα με το άρθρο 11 της Σύμβασης του 1961 για την Εξάλειψη της Ανιθαγένειας η Ύπατη Αρμοστεία έχει επιπλέον τη δικαιοδοσία να χειρίζεται θέματα ανιθαγένειας. Η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. κάλεσε την Ύπατη Αρμοστεία να προωθήσει την προαγωγή των Συμβάσεων του 1954 και του 1961 που ρυθμίζουν ζητήματα ανιθαγένειας και να συμβάλει στην πρόληψη της ανιθαγένειας παρέχοντας στα κράτη τεχνικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες στους τομείς της υιοθέτησης νομοθεσίας και πρακτικής.

**Επαναπροώθηση
(Refoulement)**

Η απομάκρυνση ενός προσώπου σε έδαφος όπου κινδυνεύει να διωχθεί ή να απομακρυνθεί περαιτέρω σε έδαφος όπου μπορεί να αντιμετωπίσει διώξεις. Η επαναπροώθηση αποτελεί παραβίαση της αρχής της μη επαναπροώθησης και άρα συνιστά παραβίαση του προσφυγικού δικαίου και του διεθνούς εθιμικού δικαίου.

Επανεκσωμάτωση

Πρόκειται για τη διαδικασία με την οποία οι πρόσφυγες αρχίζουν να ζουν φυσιολογικά στη χώρα καταγωγής τους. Σε ιδανικές συνθήκες, η επανεκσωμάτωση ακολουθεί τη διαρκή λύση του εθελοντικού επαναπατρισμού.

**Επί τόπου
πρόσφυγες
(refugees
sur place)**

Είναι όσοι δεν ήταν πρόσφυγες όταν αναχώρησαν από τη χώρα καταγωγής τους αλλά εξαιτίας γεγονότων που συνέβησαν στη διάρκεια της απουσίας τους έχουν βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο διώξης. Οι επί τόπου πρόσφυγες μπορεί να φοβούνται τις διώξεις λόγω της αλλαγής της κατάστασης στη χώρα καταγωγής τους, όπως για παράδειγμα λόγω ενός πραξικοπήματος ή της ειλικρι-

νούς και αυθόρμητης πολιτικής δραστηριοποίησής τους στη χώρα ασύλου.

**Εσωτερικά
εκτοπισμένοι
πρόσφυγες**

Πρόκειται για όσους αναγκάστηκαν ή υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. «... ειδικότερα επειδή βίωσαν ή για να αποφύγουν τις συνέπειες των ένοπλων συγκρούσεων, των καταστάσεων γενικευμένης βίας, των παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή των φυσικών ή των ανθρωπίνων καταστροφών, και που δεν έχουν διασχίσει διεθνή σύνορα» (σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Αρχές για την Εσωτερική Εκτόπιση).

**Εσωτερικές
αναταραχές**

Πρόκειται για την κατάσταση που χαρακτηρίζεται από πράξεις βίας που πλήττουν τη δημόσια τάξη μιας χώρας, η οποία όμως δεν είναι εμπόλεμη.

**Εσωτερική
εκτόπιση**

Είναι η μη ηθελημένη πληθυσμιακή μετακίνηση εντός του κράτους καταγωγής. Αυτές οι μετακινήσεις οφείλονται σε μια ποικιλία λόγων, συμπεριλαμβανομένων των φυσικών ή ανθρωπίνων καταστροφών, των ένοπλων συγκρούσεων ή των καταστάσεων γενικευμένης βίας.

**Η Συνεργασία στη
Δράση (PARInAC
- Partnership
in Action)**

Πρόκειται για πλαίσιο ενίσχυσης της συνεργασίας των μη κυβερνητικών οργανώσεων με την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες και βελτίωσης της προστασίας και της αναζήτησης λύσεων για τους πρόσφυγες και άλλους που υπάγονται στην εντολή της Ύπατης Αρμοστείας.

**Ιθαγένεια
Καταστατικό
του Γραφείου
του Ύπατου
Αρμοστή του Ο.Η.Ε.
για τους Πρόσφυγες**

Είναι το καθεστώς του πολίτη ενός έθνους ή μιας χώρας. Είναι το κείμενο με το οποίο ιδρύθηκε η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες και υιοθετήθηκαν η λειτουργία της και οι δομές της καθώς και τα κριτήρια που πρέπει να πληρούν όσοι εμπíπτουν στη δικαιοδοσία της: πρόκειται για τους «πρόσφυγες εντολής» τους οποίους η Ύπατη Αρμοστεία νομιμοποιείται να αναγνωρίζει βάσει του Καταστατικού της.

**Καταστατικοί
πρόσφυγες**

Είναι όσοι χαρακτηρίζονται πρόσφυγες σύμφωνα με τις διατάξεις των διεθνών κειμένων που ίσχυαν πριν την έναρξη ισχύος της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.

**Κατευθυντήριες
Αρχές για την
Εσωτερική
Μετακίνηση
των Πληθυσμών**

Σειρά αρχών που καθορίζουν τα πρότυπα προστασίας, βοήθειας και αναζήτησης λύσεων για τους εσωτερικά εκτοπισμένους πληθυσμούς. Τον Απρίλιο του 1998 ο Ειδικός Απεσταλμένος του Γενικού Γραμματέα του Ο.Η.Ε. για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους Πληθυσμούς παρουσίασε τις Κατευθυντήριες Αρχές στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δι-

καιωμάτων του Ο.Η.Ε. Οι Αρχές διέπονται από το δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το ανθρωπιστικό δίκαιο και το προσφυγικό δίκαιο και παρέχουν κατευθυντήριες οδηγίες στα κράτη, στις αρχές, στις διακυβερνητικές και στις μη κυβερνητικές οργανώσεις που αντιμετωπίζουν τα προβλήματα των εσωτερικά εκτοπισμένων πληθυσμών.

Κέντρα προσφύγων

Είναι οι εγκαταστάσεις όπου ζουν πρόσφυγες ή όπου μπορούν να συγκεντρωθούν για να ενημερωθούν, να δεχθούν υπηρεσίες συμβουλευτικές, υλική βοήθεια ή άλλες υπηρεσίες.

Κέντρα υποδοχής

Αποκαλούνται οι εγκαταστάσεις που παρέχουν ευκολίες υποδοχής, εξέτασης και αντιμετώπισης των άμεσων αναγκών των προσφύγων καθώς φθάνουν στη χώρα ασύλου.

Κράτηση

Είναι ο περιορισμός του δικαιώματος κυκλοφορίας που συνήθως επιβάλλεται με την αναγκαστική στέρηση της προσωπικής ελευθερίας. Η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες υποστηρίζει ότι η κράτηση δεν πρέπει κατ' αρχήν να εφαρμόζεται ως μέτρο ελέγχου των αιτούντων άσυλο.

Κριτήρια επιλογής για μετεγκατάσταση

Είναι τα κριτήρια βάσει των οποίων η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες και οι χώρες μετεγκατάστασης επιλέγουν τους υποψήφιους για μετεγκατάσταση πρόσφυγες. Η Ύπατη Αρμοστεία εφαρμόζει τη μετεγκατάσταση ως διαρκή βιώσιμη λύση μόνον στους πρόσφυγες εντολής που έχουν ανάγκη διεθνούς προστασίας και πληρούν τα κριτήρια του Εγχειριδίου Μετεγκατάστασης της Ύπατης Αρμοστείας. Οι χώρες μετεγκατάστασης μπορεί να υιοθετούν ευρύ φάσμα κριτηρίων μετεγκατάστασης.

Κριτήρια μεταχείρισης

Απορρέουν από τη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και από άλλα διεθνή κείμενα που ορίζουν τις παραμέτρους της μεταχείρισης των προσφύγων. Η Σύμβαση του 1951 ορίζει διάφορα κριτήρια μεταχείρισης ανάλογα με τα ειδικότερα δικαιώματα. Η μεταχείριση των προσφύγων δεν μπορεί να είναι λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν που απολαμβάνουν εν γένει οι αλλοδαποί που βρίσκονται στις «ίδιες συνθήκες» στη χώρα ασύλου. Επίσης, τα συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951 κράτη υποχρεούνται να επιφυλάσσουν στους πρόσφυγες μεταχείριση τουλάχιστον τόσο ευνοϊκή όσο και στους πολίτες τους και γενικότερα όσο το δυνατόν ευνοϊκότερη.

Μετανάστες (οικονομικοί)

Είναι όσοι αναχωρούν από τη χώρα τους για τη βελτίωση της οικονομικής τους κατάστασης και των συνθηκών διαβίωσής τους και πάντως για

λόγους ανεξάρτητους από αυτούς που αναγκάζουν τους πρόσφυγες να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους. Οι οικονομικοί μετανάστες δεν εμπίπτουν στα κριτήρια καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και κατά συνέπεια δεν δικαιούνται τη διεθνή προστασία όπως οι πρόσφυγες.

Μετεγκατάσταση

Είναι η διαδικασία μετακίνησης των προσφύγων από τη χώρα στην οποία αναζήτησαν καταφύγιο σε μια άλλη χώρα που συμφώνησε να τους δεχθεί. Συνήθως η χώρα μετεγκατάστασης χορηγεί στους πρόσφυγες άσυλο ή κάποιας άλλης μορφής δικαιώματα μόνιμου κατοίκου και συχνά τους παρέχει τη δυνατότητα να πολιτογραφηθούν και να αποκτήσουν υπηκοότητα. Για τους λόγους αυτούς η μετεγκατάσταση συνιστά διαρκή και βιώσιμη λύση του προσφυγικού προβλήματος και εργαλείο προστασίας των προσφύγων.

Μη επαναπρόωθηση (Non-refoulement)

Είναι η θεμελιώδης αρχή του προσφυγικού δικαίου που απαγορεύει στα κράτη να απομακρύνουν με οποιοδήποτε τρόπο πρόσφυγες σε χώρες ή σε σύνορα εδαφών όπου απειλούνται η ζωή τους ή η ελευθερία τους. Η αρχή της μη επαναπρόωθησης εμπίπτει στο πεδίο του διεθνούς εθμικού δικαίου και άρα δεσμεύει όλα τα κράτη ανεξάρτητα από το εάν είναι συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.

Μη κυβερνητικές οργανώσεις

Πρόκειται για οργανωμένες οντότητες λειτουργικά ανεξάρτητες που δεν αντιπροσωπεύουν μια κυβέρνηση ή ένα κράτος. Ο όρος συνήθως χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει οργανώσεις που ασχολούνται με ζητήματα ανθρωπιστικά και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πολλές από τις οποίες υλοποιούν τα προσφυγικά προγράμματά τους σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες και άλλους οργανισμούς.

Οικογενειακή συνένωση

Είναι κάθε διαδικασία με την οποία πραγματώνεται η αρχή της οικογενειακής ενότητας. Γενικά, έχει ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο των διαρκών λύσεων των προσφυγικών προβλημάτων και ειδικότερα στη μετεγκατάσταση.

Ομαδικός καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα:

Είναι η πρακτική σύμφωνα με την οποία όλα τα μέλη μιας ομάδας που εισρέει μαζικά στη χώρα ασύλου αντιμετωπίζονται κατ' αρχήν ως πρόσφυγες («πρόσφυγες εκ πρώτης όψεως» - *prima facie refugees*). Η ομαδική αναγνώριση διασφαλίζει την ικανοποίηση των αναγκών προστασίας και αρωγής χωρίς να απαιτείται ο εξατομικευμένος καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Παράνομη μετακίνηση των προσφύγων

Πρόκειται για το φαινόμενο της παράτυπης μετακίνησης των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο από τις χώρες όπου ήδη τους παρέχουν προστασία σε άλλη χώρα, με σκοπό την αναζήτηση ασύλου ή τη μόνιμη εγκατάσταση.

Περιφερειακά κείμενα για τους πρόσφυγες

Είναι τα διεθνή νομικά κείμενα προστασίας των προσφύγων που έχουν υιοθετήσει τα κράτη ή οι διακυβερνητικές οργανώσεις συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής ή υπο-περιοχής. Τα κείμενα αυτά συμπληρώνουν τη Σύμβαση του 1951 και εκφράζουν την ιδιαιτερότητα των προσφυγικών θεμάτων στα όρια μιας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής. Χαρακτηριστικά παραδείγματα περιφερειακών διεθνών κειμένων είναι η Σύμβαση του 1969 του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας και η Διακήρυξη της Καρθαγένης του 1984.

Πολίτης

Είναι κάθε πρόσωπο που έχει νομικό δεσμό με ένα κράτος σύμφωνα με την εθνική του νομοθεσία. Κάποια κράτη αναφέρονται στο νομικό αυτό δεσμό με τον όρο «ιθαγένεια», άλλα με τον όρο «υπηκοότητα».

Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής για τη Διεθνή Προστασία των Προσφύγων

Είναι τα επίσημα κείμενα με τα οποία υιοθετούνται οι αποφάσεις των ετήσιων συναντήσεων της Εκτελεστικής Επιτροπής σε θέματα που αφορούν στην προστασία των προσφύγων. Τα πορίσματα αυτά συμβάλουν στη δημιουργία αρχών και κριτηρίων για την προστασία των προσφύγων και άλλων προσώπων που υπάγονται στη δικαιοδοσία της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες.

Προγράμματα και οργανώσεις αυτό-βοήθειας

Πρόκειται για προγράμματα και οργανώσεις που σχεδιάζονται και υλοποιούνται από τους πρόσφυγες και συναφείς πληθυσμούς προς ίδιον όφελος.

Προγράμματα προσπορισμού εισοδήματος

Πρόκειται για προγράμματα που σχεδιάζονται με στόχο τον προσπορισμό εισοδήματος σε όσους πληρούν τις προϋποθέσεις προστασίας από την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες. Με την υλοποίησή τους οι πρόσφυγες καθίστανται αυτόνομοι.

Πρόσφυγες εντολής

Είναι όσοι αναγνωρίζονται πρόσφυγες από την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες βάσει του Καταστατικού της και των σχετικών αποφάσεων της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. Το καθεστώς εντολής έχει ιδιαίτερη σημασία για τους πρόσφυγες που βρίσκονται στα κράτη που δεν είναι συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.

Πρόσφυγες της Σύμβασης

Αποκαλούνται όσοι αναγνωρίζονται πρόσφυγες από τα κράτη κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 1 Α της Σύμβασης του 1951 για το Καθε-

Προσφυγικό δίκαιο

στώ των Προσφύγων. Απολαμβάνουν μια ποικιλία δικαιωμάτων που προβλέπει η Σύμβαση.

Είναι το διεθνές εθμικό δίκαιο και τα διάφορα νομικά κείμενα, διεθνή, περιφερειακά και εθνικά, που ορίζουν για τα κριτήρια παροχής προστασίας στους πρόσφυγες. Ο ακρογωνιαίος λίθος του προσφυγικού δικαίου είναι η Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.

Πρόσωπα υπό την προστασία της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες

Είναι γενικός όρος που υποδηλώνει όλα τα πρόσωπα των οποίων οι ανάγκες προστασίας και αρωγής καλύπτονται από την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες. Πρόκειται για τους πρόσφυγες της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, για όσους αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους λόγω πολέμου ή γεγονότων που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη, για τους επαναπατριζόμενους, για τους ανιθαγενείς και σε κάποιες περιπτώσεις, για τους εσωτερικά εκτοπισμένους εντός των συνόρων της χώρας καταγωγής τους. Η αρμοδιότητα της Ύπατης Αρμοστείας να ενεργεί για λογαριασμό προσώπων που δεν είναι πρόσφυγες στηρίζεται στα ψηφίσματα/αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε.

Προσωρινή προστασία

Πρόκειται για ρύθμιση ή μηχανισμό που ανέπτυξαν τα κράτη για να παράσχουν προστασία προσωρινής φύσης σε αλλοδαπούς, που φθάνουν μαζικά στο έδαφός τους διαφεύγοντας καταστάσεις πολέμου ή γενικευμένης βίας, χωρίς όμως να καθορίσουν προηγουμένως το καθεστώς του πρόσφυγα. Η προσωρινή προστασία εφαρμόστηκε από κάποια δυτικο-ευρωπαϊκά κράτη για την προστασία όσων διέφυγαν τον πόλεμο της πρώην Γιουγκοσλαβίας στις αρχές της δεκαετίας του 1990.

Πρώτη χώρα ασύλου

Είναι η χώρα που χορηγεί διεθνή προστασία στον αιτούντα άσυλο ή στον πρόσφυγα.

Ρήτρες αποκλεισμού

Πρόκειται για νομικές διατάξεις που αποκλείουν από τα ευεργετήματα της διεθνούς προστασίας όσους πληρούν τις προϋποθέσεις αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα. Τα άρθρα 1Δ, 1Ε και 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων ορίζουν τις προϋποθέσεις εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού που εφαρμόζονται στις ακόλουθες κατηγορίες αλλοδαπών αιτούντων άσυλο: σε όσους ήδη απολαμβάνουν την προστασία ή τη συνδρομή

Ρήτρες παύσης

άλλων οργανώσεων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, σε όσους έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις που απορρέουν από την κτήση της ιθαγένειας της χώρας διαμονής τους και σε όσους για βάσιμους λόγους πιστεύεται ότι έχουν διαπράξει εγκλήματα κατά της ειρήνης, εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα ή είναι ένοχοι ενεργειών αντίθετων προς τους σκοπούς και τις αρχές του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Είναι οι νομικές διατάξεις που ορίζουν τις προϋποθέσεις παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα. Οι ρήτρες παύσης αποτυπώνονται στο άρθρο 1 (Γ) της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και στο άρθρο 1 (4) της Σύμβασης του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας.

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Είναι η Σύμβαση που υιοθετήθηκε το 1989 με πρωτοβουλία του Ο.Η.Ε. και ρυθμίζει με τρόπο ολοκληρωμένο τα κριτήρια της προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών. Το άρθρο 2 προβλέπει ότι η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού εφαρμόζεται σε όλα τα παιδιά χωρίς διακρίσεις. Κατά συνέπεια τα παιδιά πρόσφυγες προστατεύονται και από τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Σύμβαση για τη Μείωση της Ανιθαγένειας

Πρόκειται για τη Σύμβαση που ορίζει για την κτήση της ιθαγένειας από όσους θα ήσαν σε διαφορετική περίπτωση ανιθαγενείς και που έχουν τον κατάλληλο δεσμό με ένα συγκεκριμένο κράτος είτε επειδή γεννήθηκαν στο έδαφός του είτε επειδή είναι απόγονοι κάποιου πολίτη του. Επίσης αναφέρει τις προϋποθέσεις διατήρησης της ιθαγένειας όσων θα καθίσταντο ανιθαγενείς εάν για κάποιο λόγο στερούνταν την ιθαγένειά τους. Η Σύμβαση υιοθετήθηκε τον Αύγουστο του 1961 και άρχισε να ισχύει το Δεκέμβριο του 1975. Κατ' εφαρμογή του άρθρου 11 της Σύμβασης του 1961 για τη Μείωση της Ανιθαγένειας η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες είναι η εντεταλμένη να ασχολείται με ζητήματα ανιθαγένειας οργάνωση του συστήματος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Σύμβαση για το Καθεστώς των Ανιθαγενών

Είναι η Σύμβαση που ορίζει ποιος είναι ανιθαγενής και αποτυπώνει το νομικό πλαίσιο του καθεστώτος των ανιθαγενών που διαμένουν νόμιμα στα συμβαλλόμενα κράτη. Η Σύμβαση υιοθετήθηκε το Σεπτέμβριο του 1954 και άρχισε να ισχύει τον Ιούνιο του 1960.

Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων

Πρόκειται για τη Σύμβαση που υιοθετεί το οικουμενικότερο νομικό πλαίσιο προστασίας των προσφύγων. Υιοθετήθηκε τον Ιούλιο του 1951 και άρχισε να ισχύει τον Απρίλιο του 1954. Το άρθρο 1 της Σύμβασης

Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας για τη Ρύθμιση Ειδικών Θεμάτων των Προβλημάτων των Προσφύγων στην Αφρική

Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα

του 1951 περιορίζει το πεδίο εφαρμογής της σε «γεγονότα που έλαβαν χώρα πριν την 1η Ιανουαρίου 1951». Αυτός ο περιορισμός ανακλήθηκε με το Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Σήμερα είναι 137 τα συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951 και / ή στο Πρωτόκολλο του 1967 κράτη.

Πρόκειται για περιφερειακό κείμενο που συμπληρώνει τη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Ο ορισμός του πρόσφυγα που περιλαμβάνει είναι ευρύτερος από αυτόν της Σύμβασης του 1951. Υιοθετήθηκε το 1969 και ορίζει ότι «πρόσφυγας είναι κάθε πρόσωπο που λόγω εξωτερικής επιδρομής, κατοχής, ξένης κυριαρχίας, γεγονότων που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη είτε σε τμήμα είτε σε ολόκληρη τη χώρα καταγωγής εξαναγκάζεται να εγκαταλείψει τον τόπο της συνήθους διαμονής του με σκοπό να αναζητήσει καταφύγιο αλλού έξω από τη χώρα της καταγωγής».

Είναι ένας από τους λόγους δίωξης που δικαιολογεί την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα κατά τα οριζόμενα στη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Η ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα έχει διακριτά χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Τα μέλη της συνδέονται με κοινά γνωρίσματα, έμφυτα ή επίκτητα (για παράδειγμα ενδιαφέροντα, αξίες, συμπεριφορά ή παρελθόν), η δε συμμετοχή τους σ' αυτήν είναι τόσο θεμελιώδης για την ανθρώπινη αξιοπρέπειά τους ώστε δεν είναι δυνατόν να τους ζητηθεί να τα αλλάξουν.

Συνθήκη

Επίσημη συμφωνία, κυρίως διακρατική, που ιδρύει δεσμευτικές νομικές υποχρεώσεις μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Οι συνθήκες αποτελούν πηγή του διεθνούς δικαίου.

Τοπική ενσωμάτωση

Πρόκειται για διαρκή βιώσιμη λύση στο πρόβλημα των προσφύγων, που έγκειται στη μόνιμη εγκατάστασή τους στην πρώτη χώρα ασύλου.

Τρίτη ασφαλής χώρα

Είναι η χώρα όπου ο αιτών άσυλο βρισκόταν πριν φτάσει στη χώρα όπου έχει υποβάλει αίτημα ασύλου και όπου θα μπορούσε να απολαμβάνει την προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Υποχρεώσεις των προσφύγων

Είναι οι υποχρεώσεις που υπέχουν οι πρόσφυγες έναντι της χώρας ασύλου. Το άρθρο 2 της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων προβλέπει ότι οι πρόσφυγες υποχρεούνται να συμμορφώνονται με τους νόμους και τους κανονισμούς της χώρας στην οποία βρίσκονται. Ειδικότερα πρέπει να αποφεύγουν κάθε πράξη

**Χώρα
μετεγκατάστασης**

που θέτει σε κίνδυνο την ακεραιότητα, την ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη των κοινοτήτων που τους φιλοξενούν ή των χωρών ασύλου. Είναι η χώρα που παρέχει ευκαιρίες μόνιμης εγκατάστασης στους πρόσφυγες. Μπορεί να είναι διαφορετική από τη χώρα καταγωγής ή από τη χώρα που αναγνώρισε το καθεστώς του πρόσφυγα. ■

Παράρτημα 3

**Τα Γραφεία της Ύπατης Αρμοστείας
του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες
ανά τον κόσμο**